

Itsenäisyyden ensiaskeleet – 1910-luku

Suomen itsenäistymisen aikoihin maassa vallitsivat haastavat olosuhteet, jotka pakottivat enemmistön perheistä elämään kurjuudessa ja lapset työntekoon. Taloudellinen tilanne alkoi heikentyä vuonna 1916, minkä seurauksena syntyi työttömyyttä ja elintarvikepulaa. Näiden sekä inflaation takia myös yksityisten hyväntekeväisyyden harjoittajien toimintamahdollisuudet kaventuivat merkittävästi. Lapsia piinasivat erityisesti ripuli sekä erilaiset kulkutaudit ja joka kymmenes lapsi kuoli alle vuoden ikäisenä. Taloudellinen ja sosiaalinen kurjuus eskaloituivat vuonna 1918 valkoisten ja punaisten väliseksi sodaksi. Sota vaikeutti lasten ja perheiden oloja entisestään, kun se vei mukanaan vanhempia ja jätti jälkeensä lähes 15 000 orpoa. Vuoden 1918 sodassa kuoli satoja lapsia, myös teloituksissa, ja lapsia lähetettiin vankileireille. Sota-ajan jälkeen työttömyys ja elintarvikepula ajoivat suuria lapsijoukkoja kerjäämään. Lasten suureen hätään vastasivat isoimmissa kaupungeissa hyväntekeväisyysyhdistysten ja yksityishenkilöiden järjestämät lastensuojelukeskukset. Myös kunnat perustivat lastenkoteja ja työläisnaisliike perusti tukitoimintaa punaleskille ja -orvoille.

Sotien aika – 1940-luku

Talvi- ja jatkosota mullistivat kaikkien, myös lasten arjen. Miesten ollessa rintamalla kotirintaman arjen pyörytys jäi pitkälti naisten ja lasten harteille. Sodan kauhut ylettyivät rintaman yli ja kaupunkien pommituksissa kuoli siviilien joukossa myös lapsia. Sotien aikaiset menetykset olivat merkittäviä; 85 000 ihmistä kaatui tai katosi ja 50 000 ihmistä vammautui. Monelle lapsella tämä tarkoitti myös läheisten menettämistä. 50 000 lasta jäi sodan myötä orvoksi ja 100 000 lasta joutui jättämään kotinsa, kun karjalalaisten kodit jäivät uuden rajan taakse. Sotien aikana lapsia yritettiin suojella lähettämällä heitä turvaan ulkomaille. Talvi- ja jatkosodan aikana 70 000 sotalasta sijoitettiin pääasiassa Ruotsiin. Valtion oli tartuttava lapsia koetteleviin mullistuksiin, mikä johti toimiin asevelvollisten perheiden toimeentulon turvaamiseksi sekä sotaleskien ja -orpojen huollon takaamiseksi. Rauhan astuttua voimaan alkoi jälleenrakennuksen aika, jolle myös lapset ja nuoret antoivat merkittävän työpanostuksen. Lapsiperheet saivat tukea haastavaan tilanteeseensa kuntien kodinhoitajilta ja kansalaisjärjestöiltä. Sodan jälkeen kaupunkeja vaivasivat asuntopula, ahtausta, slummimainen rakentaminen ja huono hygienia, mitkä aiheuttivat paljon sosiaalisia ongelmia. Tämä heijastui varsinkin perheisiin ja lapsiin sekä mahdollisuuksiin tarjota lapsille terve kasvuympäristö. Lasten arjen vähitellen normalisoiduttua erilaiset harrastustoiminnat kasvattivat suosiotaan ja erityisesti partio sekä urheilu- ja nuorisoseurat vetivät lapsia ja nuoria toimintansa piiriin.

Hyvinvointivaltion rakentuminen – 1960–1980-luku

Sotien myötä yhdistynyt kansakunta ponnisteli jälleenrakennuksen eteen ja talous kääntyi nousuun. Yhteiskunnassa tapahtui merkittävä rakennemuutos, kun maa- ja metsätaloudessa koneet korvasivat työvoimaa ja sen seurauksena ihmiset muuttivat massoittain maalta kaupunkiin. Suomesta alettiin rakentamaan hyvinvointivaltiota, jossa lapset huomioitiin entistä paremmin. Tämä näkyi muun muassa siinä, että perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten joukko

kasvoi huomattavasti ja yhä useampi lapsi kävi kansakoulun lisäksi maksullisen oppikoulun. Myös ylioppilaiden määrä kasvoi ja ammatillinen koulutus yleistyi. 1960-luku voidaan nähdä sosiaalipoliittisten asenteiden käännekohtana, jolle taloudellinen kasvu ja yhteiskunnan rakennemuutos olivat luoneet tarpeen ja edellytykset. Palvelujärjestelmien rakentaminen alkoi ja usko köyhyysriskien minimoimiseen sekä asteittaisen sosiaalihuollon tarpeettomaksi tekemiseen oli vahva. 1960-luvulla aloitettiin työ, joka 1970-luvun aikana kasvoi ja 1980-luvulla kulmineitui yhdenvertaisemmaksi yhteiskunnaksi, missä tuloerot olivat pienimmillään ja lasten hyvinvointiin, terveyteen, hoivaan ja koulutukseen panostettiin ennennäkemättömällä tavalla. Sosiaalipolitiikassa päätettiin tehdä merkittäviä valintoja lasten hyvinvoinnin edistämiseksi ja takaamiseksi, mitkä näkyivät muun muassa 1970- ja 1980-luvuilla säädettyinä kasvatukseen, koulutukseen sekä lapsen huoltoon ja suojeluun liittyvinä lakeina.

Uuden vuosituhannen lapset – 2010-luku

100-vuotiaassa Suomessa suurimmalla osalla lapsista asiat ovat erittäin hyvin. He ovat yleisesti ottaen terveitä ja pääosin tyytyväisiä elämäänsä. Kasvuympäristöt ovat yleisesti ottaen turvallisia ja ruumiillista kuritusta on saatu kitkettyä kasvatuksesta, jolloin rajoja asetetaan piiskaamisen sijasta puhumalla. Lasten ja vanhempien välinen keskusteluyhteys on myös parantunut ja lapset kokevat saavansa vanhemmiltaan apua koulutyöhön ja tukea harrastustoimintaan. Koulutyössä suomalaiset lapset pärjäävät kansainvälisestikin verrattuna erinomaisesti. Lisäksi lähes kaikki lapset Suomessa harrastavat jotakin ja lähes puolet 10–17-vuotiaista osallistuu kerho- tai seuratoimintaan. Vaikka nuorten huume- ja alkoholi-ongelmat ovatkin lievissä nousussa, ovat nuorten terveystottumukset muuten parantuneet. Nuorten tupakointi on vähentynyt merkittävästi ja yhä harvempi nuori juo itsensä humalaan.

Vaikka suurimmalla osalla lapsista asiat ovat erittäin hyvin, lapsuus eriarvoistuu. Noin joka kymmenennellä lapsella on merkittäviä ongelmia, jotka näyttävät syvenevän. Joka kymmenes lapsi elää köyhässä perheessä, minkä taustalla on usein vanhempien työttömyys. Taloudellinen eriarvoisuus näkyy lasten arjessa moninaisesti esimerkiksi niin, että kaikilla ei ole varaa harrastukseen ja ruokajonoissa on yhä enemmän lapsiperheitä. Kasvuympäristöön turvattomuutta luo edelleen yleisesti käytetty henkinen väkivalta ja koteihin siirtynyt aikuisten alkoholin käyttö. Suomalaislasten terveyttä uhkaa liian vähäinen liikunta ja joka viides nuori onkin ylipainoinen. Myös erilaiset mielenterveysongelmat heikentävät lasten ja nuorten terveyttä. Erityisesti nuorilla mieleen vaikuttavat yksinäisyys ja suorituspainet sekä ympäristön suvaitsemattomuus. Mielenterveysongelmien vakavuudesta kertoo se, että joka viides yläkouluikäinen tyttö kokee masentuneisuutta ja Suomessa poikien itsemurhat ovat kansainvälisesti verrattuna hälyttävän yleisiä. Vaikka suomalaiset lapset ovat pärjänneet erinomaisesti kansainvälisissä oppimista mittaavissa vertailuissa, heikkojen lukijoiden määrä on kasvussa peruskoulun päättäneissä eikä kiusaamista ole saatu kitkettyä kouluista. 100-vuotiaassa Suomessa yhteiskunnan tuen saanti on vaikeutunut, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että kotipalvelu on vähentynyt rajusti viime vuosikymmenien aikana ja lapsilisän ostovoima sekä kotihoidontuen taso ovat pienentyneet. Myös lastensuojelun tarve on lisääntynyt ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut merkittävästi 1980-luvun lopusta asti.